

Utváření dovedností studentů v profesionálních praktikách

Marie Dobrovolská

Vytváření dovedností potřebných ke zvládnání učitelské profese je velice náročná a složitá záležitost. Začíná už v momentě, kdy se nad celým problémem komplexně zamýšlíme. Vyjdeme-li ze známého faktu, že pouze dobrý didaktik může studenty dobře připravit na didaktiky předmětů, pohybujeme se v jedné rovině. Do jiné roviny se pak dostáváme v okamžiku, kdy si klademe otázku, jak připravit studenty na zvládnání neposlušného, neukázněného nebo nepozorného žáka. Takové dítě lze jen velmi obtížně učit, natož pak naučit. Problémů, na které narážíme, když uvažujeme o vytváření potřebných dovedností pro vykonávání pedagogické práce, je celá řada.

Je to komplikovaná činnost, při níž se chceme snažit krok za krokem vést děti k cíli. Vedle didaktických dovedností musí učitel disponovat řadou dalších dovedností pedagogických a také psychologických. Měl by rozumět jednotlivým žákům a vědět si rady jak po odborné stránce (co se týče orientace v učivu), tak ve směru zacházení s jednotlivci, ale i třídou jako celkem.

Základní linií vedení vyučování tvoří komunikace. Proto se na ni zaměřujeme v předmětu profesionální pedagogické praktikum, abychom studentům oboru učitelství 1. stupně základní školy ukázali její polohy (jednotlivé vrstvy) a fungování.

- Musí být utříděna po obsahové stránce (věcnost, srozumitelnost, logika sdělovaného). Aby si studenti uvědomili náročnost tohoto požadavku, nacvičují si svůj slovní projev v rámci seminářů prostřednictvím popisu konkrétního předmětu nebo vysvětlování. Vede je to k tomu, že si uvědomují, co přesně chtějí říct, aby sdělení bylo výstižné, aby jasně vyplynuly souvislosti, aby užívali správné pojmy a celkově se přesně vyjadřovali. Posluchači se pak sami osobně i navzájem hodnotí a vidí, že co se jevílo jako banální, není tak snadné, jak se původně zdálo. V přípravě na mikrovýstupy studentů ve vyučování klademe důraz na věcnost a pojmovou správnost v návaznosti na konkrétní látku (předmět a stanovené učivo).
- Záleží na prostředcích, které ke komunikaci zvolíme a použijeme (verbální i neverbální), protože na nich je do značné míry závislý celý komunikační proces. Je nutné dodržovat především jazykovou správnost. Děti potřebují slyšet správnou řeč, neboť jedině tak mají šanci osvojit si ji. Jak pracovat s hlasem a ostatními mimoslovními prostředky jsou další úkoly, které se studenti učí zvládat. V seminářích si zkoušejí na

předem připravených textech (pohádka, příběh) svůj přednes a opět se vzájemně hodnotí. Sami vidí, že připravenost přednesu usnadňuje poslech textu a vnímání jeho obsahu. Při komunikačním procesu má svůj význam rovněž přiměřená gestikulace a mimika.

- Během komunikace se vytvářejí mezi učitelem a jeho žáky vazby. Jsou-li pozitivní, podílejí se významně na fungování celého výchovně-vzdělávacího procesu. V opačném případě mohou vznikat bariéry, které se pak mnohdy velmi komplikovaně odstraňují. Totéž platí také při kontaktu pedagoga s rodiči. Proto i těmto otázkám věnujeme v seminářích pozornost.

Domníváme se, že koncepce pedagogického praktika umožní kvalitativní posun v myšlení studentů, neboť mají možnost teoretické i praktické poznatky ověřit v praxi. Vlastní příprava mikrovýstupů je organizována jako spolupráce ve dvojicích. Může být užší nebo volnější podle toho, chtějí-li na sebe v průběhu vyučovací hodiny navázat, nebo učit současně. Pak musejí mít vypracovaný velmi přesný scénář, aby například nechtěli říct oba totéž současně a neskákali si do řeči. Z většiny výstupů je pořízen záznam na video. Studenti mají svobodnou možnost volby nechat se filmovat. Ti, kteří ji nevyužijí, vesměs litují. Tento způsob konfrontace má příznivou odezvu, jejímž důkazem je i to, že si všichni ze svých výstupů vyžádali kopie videozáznamu.

Všichni studenti měli své výstupy velmi pečlivě a promyšleně připraveny. Pomocí kamery se podchytí situace, které následně při promítání může celá skupina posuzovat. Ačkoliv se všichni snažili postupovat podle předchozích instrukcí, našly se v určitých momentech drobné nedostatky, pro začátečníky jistě omluvitelné. Hodnocení proběhlo ve dvou fázích. Nejprve se sdělovaly bezprostřední dojmy ihned po každé odučené hodině ve škole, pak následovaly podrobné rozborů při promítání v seminářích. Bylo zajímavé a pro studenty poučné, když se někdy názory některých aktérů na jejich vlastní vystoupení měnily. Jako příklad uvedme rozhovor skupiny s aktérem: „Tvoje gesta byla příliš rozevlátá, působilo to trochu rušivě.“ „Já jsem taková, to je můj projev, patří to ke mně. Jinak bych se přetvařovala a já chci být před dětmi taková, jaká jsem.“ Daná konverzace proběhla před promítáním. Při něm pak byla tato reakce aktérky: „Prosím vás, zastavte to! Na to se nedá dívat! Tohle opravdu dělám? To se budu muset hodně nad sebou zamyslet!“ Je tedy zřejmé, že zpětná vazba (kamera) umožní zhodnotit danou situaci, vidět a uvědomit si své chyby a vyvarovat se jich. Byly i opačné případy, kdy se někteří nejdříve podceňovali, ale když je kolektiv pochválil a uvedl konkrétní klady, a potom sledovali záznam, sami uznali svůj výkon a nabyli sebedůvěry.

Jak už bylo konstatováno, problematika utváření učitelských dovedností je velmi složitý a náročný proces. Studentům se podařilo uspět na malém políčku velkého lánu pedagogické práce. Dokázali děti zaujmout i zvládnout. Poznali, že ví-li učitel přesně, čeho chce dosáhnout a dobře si připraví hodinu, žáci jsou spokojeni a rádi pracují. Domnívám se, že to pro začátek není tak málo. Doufejme, že na své dlouhé a namáhavé cestě k pedagogické dokonalosti vytrvají, neztratí elán ani směr.